A magyarországi hústermékek világpiaci pozíciójának alakulása

POÓR JUDIT

Kulcsszavak: versenyképesség, húsipar, ágazaton belüli kereskedelem.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A hústermelés stagnált az elmúlt években, miközben a hús-külkereskedelem az európai uniós csatlakozáshoz kötődő változások folytán dinamikusan emelkedett. Ennek köszönhetően a külkereskedelem szerepe a húsiparban egyre meghatározóbb. A külkereskedelem bővülése az ágazaton belüli kereskedelem erősödését eredményezte. A legfrissebb – 2011-es – adatok alapján egyetlen olyan termék volt a termékcsoporton belül, melyet exportáltak, de nem importáltak, a többi terméknél a kétirányú csere volt jellemző. A tanulmány több szempontból elemzi a hústermékek külkereskedelmének alakulását. Az elemzés eredményei alapján a termékcsoport külkereskedelmi pozíciója sikeresnek mondható. A termékszintű vizsgálat azonosítja a külkereskedelemben versenyképesnek tekinthető legfontosabb hústermékeket, melyek köre a 2000-es évek közepe óta számottevően nem változott. A kiemelkedően jó külkereskedelmi pozíciójú termékek alapvetően baromfi- és sertéshústermékek, melyek 2011-ben a húsexport 59,7%-át, a hús-külkereskedelemnek pedig az 50,7%-át adták. Az ágazaton belüli kereskedelem vizsgálata kapcsán a tanulmány azonosítja a közel azonos export- és importárú termékeket (horizontális termékdifferenciáltság), melyeknél a hazai értékesítés importtal szembeni preferálása lenne célszerű a magyar húsipar általános versenyképességi problémáinak megoldásával párhuzamosan, mivel azok a hazai hústermékek piaci pozícióját, nemzetközi versenyképességét gyengítik.

BEVEZETÉS, ANYAG ÉS MÓDSZER

A dolgozat hazánk húspiacának hosszabb távú tendenciáit, illetve a külkereskedelem elmúlt 15 évet jellemző – a versenyképesség alakulását is befolyásoló – különböző aspektusait két adatbázis adatai alapján tekinti át. Előbbihez a *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) FAOSTAT*[1] rendszerének adatait, míg utóbbihoz az *Egyesült Nemzetek Szövetségének Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE)* adatbázisát használta. Az alkalmazott HS92 nómenklatúrában a hús és húskészítmények termékcsoport 61 termékkel fogható le.

Jelen elemzés a külkereskedelem legfrissebb, 2011-es évre vonatkozó érték-, ár- és mennyiségi adatai alapján vizsgálja a magyar hústermékek külkereskedelmének pozícióját statikus és dinamikus versenyképességi mutatókkal és módszerekkel. A külkereskedelmi pozíció alakulásának

[1] A FAO-adatok rendelkezésre állása alapján a fogyasztásra nézve a 2009-es, a külkereskedelmet tekintve a 2010-es, a termelést illetően pedig a 2011-es adatok tekinthetők az elemzés elkészítésekor a legfrissebbnek.

megítéléséhez egy korábbi kutatás eredményei adnak alapot, mely az 1997–99-es bázisidőszak és a 2005–07-es tárgyidőszak vonatkozásában végzett hasonló vizsgálatot (*Poór, 2010*). A korábbi vizsgálatnál a választott időszak szélső éveinek értékei helyett az első (1997–99) és az utolsó (2005–07) három egymást követő év átlagolt külkereskedelmi adatai alapján készültek a számítások. Ily módon mérsékelni lehetett az eljárások eredményeinek egyetlen év adatára való érzékenységét. Jelen vizsgálatnál a tárgyidőszak azért kizárólag egy évet jelöl, mivel a gazdasági válságot követő évek adatai az átlagolás következtében ebben az esetben torzítanák az eredményeket.

A tanulmány több szempontból elemzi a hústermékek külkereskedelmének alakulását. A külkereskedelmi specializáció mértékének kifejezése a koncentrációs arányszám (*CR*) alkalmazásával történik. A CR-mutatószám az első néhány (*k*) legnagyobb elem összrészesedését mutatja a külkereskedelemben (*Hunyadi – Vita, 2002*).

Az elemzés a külkereskedelem szerkezetváltozásának vizsgálatára a hasonlósági mutatót (*Similarity Index* – SI) használja, melynek értéke 0 és 1 között alakul. Az SI-mutató 0 értéke a teljes különbözőséget, míg az 1 a teljes egyezőséget mutatja, azaz magasabb érték nagyobb hasonlóságot jelez (*Tambunan, 2005*). Az indikátor képlete az exportra felírva:

$$SI = \sum_i \min\left(\frac{x_{ij}^t}{\sum_i x_{ij}^t}; \frac{x_{ij}^0}{\sum_i x_{ij}^0} \right)$$

ahol x_{ij} az *i* termék *j* országbeli exportértéke (a későbbiekben m_{ij} az importértéke); 0 a bázisidőszak, *t* a tárgyidőszak szimbóluma. A mérőszám alkalmas adott időszak export- és importszerkezet hasonlóságának számszerűsítésére is, azaz annak megítélésére, hogy a külkereskedelem – szerkezetét tekintve – inkább komplementer vagy kompetitív jellegű.

A dolgozat egyik legfontosabb tárgya a hústermékek ágazaton belüli kereskedelmének (*intra-industry trade – IIT*) vizsgálata[2], a termékek kétirányú kereskedelemben való megmérettetésének elemzése. Az IIT szintjének mérése a hagyományos Grubel-Lloyd-féle mérőszámmal történik:

$$GL = 1 - \sum_i \frac{\left| x_{ij} - m_{ij} \right|}{\sum_i \left(x_{ij} + m_{ij} \right)}$$

Ha nem létezik export vagy import, esetleg egyik sem a termékcsoportban, a 0 érték tökéletes ágazatok közötti kereskedelmet mutat. Ha viszont az export és az import egyenlő, vagyis a mutató értéke 1, tökéletes az ágazaton belüli kereskedelem.

Egy termék export- és importárarányának, azaz a cserearánynak a vizsgálata az ágazaton belüli kereskedelem fogalmához, jelen-

1. táblázat

A külkereskedelem típusai

Az export- és az importérték átfedésének mértéke kisebb/nagyobb 10%-nál	*Az export- és az importegységérték közötti relatív eltérés kisebb/nagyobb 15%-nál*
1. kisebb → iparágak közötti~egyirányú kereskedelem	
nagyobb → iparágon belüli~ kétirányú kereskedelem	*2.* kisebb → horizontális differenciáció
	3. nagyobb → vertikális differenciáció

Forrás: Fontagné – Freudenberg, 1997

[2] Az ágazaton belüli kereskedelemről részletesebben lásd *Jámbor (2010)*.

ségéhez kapcsolódóan merülhet fel. A relatív árak alkalmasak a termékek minőségének, és így az iparágon belüli kereskedelem típusainak meghatározására. A mögöttes feltevés szerint a relatív árak valószínűleg kifejezik a relatív minőséget. *Fontagné és Freudenberg (1997)* az export- és importárak arányai alapján a kereskedelem 1. táblázatban látható három típusát definiálták.

A horizontális termékdifferenciáltság fogalma döntően az azonos vagy hasonló minőségű, míg a vertikális a különböző minőségű termékek cseréjére vonatkozik. Egy termék kereskedelme akkor számít horizontálisan differenciáltnak, ha az export és az import egységértékének relatív eltérése 15% alatt marad.

Bojnec et al. (2005) Diaz Mora alapján a vertikális termékdifferenciáltságot tovább bontja két altípusra. A kedvező cserearányú, vélhetően a relatíve magas minőségű termékekre való exportspecializációnál az export-import egységérték-hányados 1,15-nél nagyobb, az alacsony minőségű termékspecializációnál az arány 1/1,15-nél kisebb.

Gehlhar és Pick (2002)[3] a kétirányú külkereskedelemben az export- és az importegységérték közötti eltérés és a külkereskedelmi egyenleg (nettó export) segítségével négy kategóriát különböztet meg. Az export-import egységértékek viszonya az ár/minőségi versenyt, a nettó export előjele a sikeres/sikertelen pozíciót azonosítja.

Pozitív külkereskedelmi egyenleg esetén a magasabb importegységérték sikeres ár-, míg a nagyobb exportegységérték sikeres minőségi versenyt jelez. Negatív nettó exportnál a kedvezőtlen cserearány sikertelen árversenyt, míg a kedvező sikertelen minőségi versenyt jelent. A fentiekben leírtakat a 2. táblázat foglalja össze.

A termékek külkereskedelmi pozíciójának alakulását jól jellemzik a dolgozatban számszerűsített cserearányok, nettó exportértékek mellett az egyedi ár- és volumenindexek, valamint a termékszintű exportrészesedések és változásaik.

A KÜLKERESKEDELEM SZEREPE A HÚSIPARBAN

A húsipar több szempontból tölt be fontos szerepet a nemzetgazdaságban. Meghatározó egyrészt a hazai fogyasztás, azaz a kereslet kielégítése szempontjából. A rendszerváltást megelőzően a húsimport elenyésző volt, a hazai fogyasztást csaknem 100%-ban a hazai hústermelés biztosította.

A 60-as évektől a 90-es évekig a magyarországi hústermelés dinamikusan növekedett. *Magyarország* önellátottsági foka (kibocsátás/hazai kereslet) a hústermelésben a rendszerváltás idején jóval meghaladta a 100 százalékot. A termelés és a fogyasztás közötti markáns eltérés – amit az 1. ábra adatai is jól szemléltetnek – a külpiacon csapódott le.

Hagyományosan meghatározó másrészt tehát a hústermékek nemzetgazdasági ex-

2. táblázat

Statikus versenyképességi mátrix

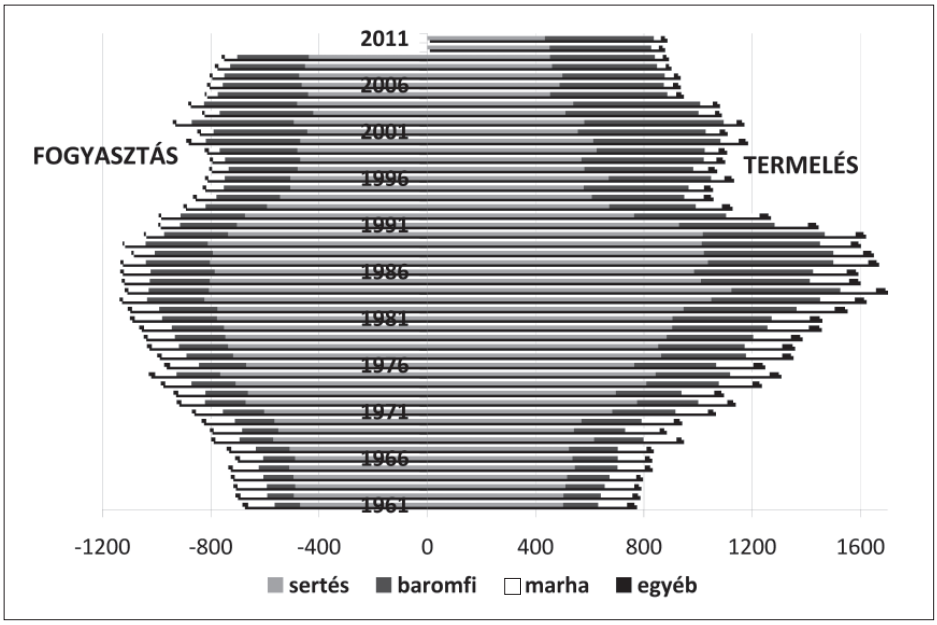
Export-import árak viszonya	*Nettó export*	
	negatív	pozitív
$p^x > p^m$	sikertelen minőségi verseny	sikeres minőségi verseny
$p^x < p^m$	sikertelen árverseny	sikeres árverseny

Forrás: Gehlhar – Pick (2002) alapján

[3] A módszert *Juhász – Wagner (2012)* a hazai élelmiszer-gazdasági export-versenyképesség vizsgálatára alkalmazta HS nómenklatúra alapján 4 számjegyű bontásban a 2001–03 és 2008–10-es időszak vonatkozásában.

I. ábra

A magyarországi húsfogyasztás és -termelés alakulása, ezer tonna

Forrás: FAO adatai alapján

portban betöltött szerepe. A 80-as években a húsexport jelentős részét a *Szovjetunió*ban értékesítették. A volt *Szovjetunió* piacairól való kiszorulás, valamint az állattenyésztés termelési alapjainak leépítése eredményeként a termelés a 90-es évek közepéig visszaesést mutatott és átmeneti stagnálást követően a 2000-es évek elejétől kezdve újra jelentősen csökkent.

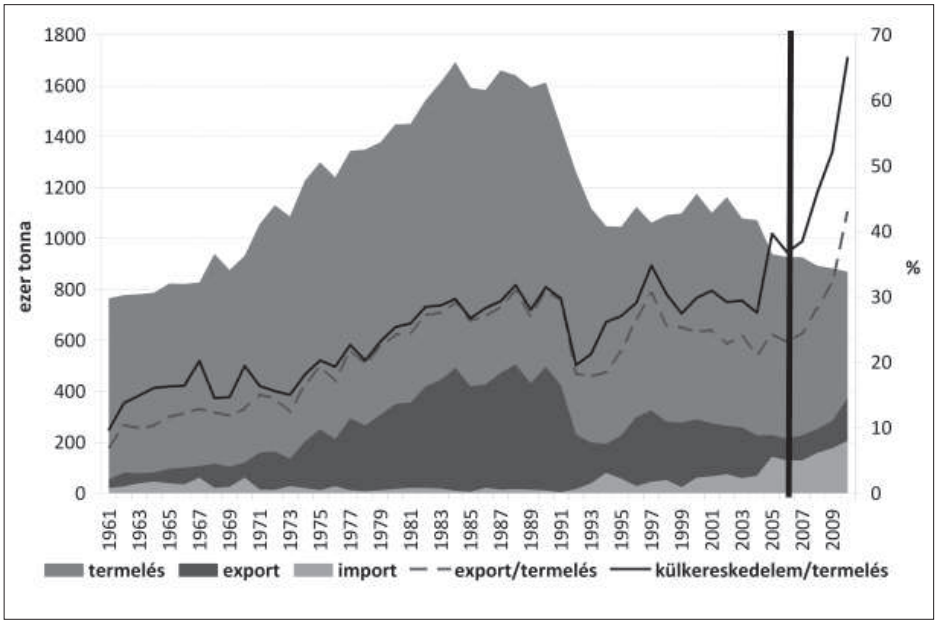
Szabó (2008) a feldolgozás és a kereskedelem nemzetközivé válását, a piacvesztést, a termékpályák változását, az érdekeltségi rendszer átalakulását, *Kapronczai (2012)* a hazai fogyasztás csökkenését és a nagy mennyiségű, gyakran ellenőrizetlen minőségű importtermékek árleszorító hatását, valamint a hazai piacvédelem korábbi kormányzati elhanyagolása mellett az EU támogatási gyakorlatát nevezi meg az állattenyésztési ágazatok visszaesésének okaként. Mind *Popp et al. (2008)*, mind *Vásáry (2008)* szerint a szigorodó tartási követelmények is hozzájárultak a termelés csökkenéséhez. *Popp et al. (2008)* a versenyesélyek javításával kapcsolatban említi a magyarországi általános forgalmi adó mérséklését.

A termelés csökkenésével párhuzamosan visszaesett az exportértékesítés, követve a termelés alakulását – lásd a 2. ábrát. A termelés és a kivitel volumenadatai nagyon szoros együttmozgást mutatnak a 2000-es évek közepéig (a korrelációs együttható[4] értéke, mely a két idősor közti összefüggést méri, $r_{1961–2005} = 0{,}94$).

A magyarországi hústermelés 50%-át biztosító sertéstartásban az elmúlt évek előnyös keresleti és árhatásai már nem gyakoroltak kedvező hatást a sertéslétszámra, nem élénkítették a termelők sertéstartási kedvét. A 2011-es év hústermelésének kismértékű javulása a baromfi és egyéb

[4] A módszertanról részletesebben lásd *Hunyadi – Vita (2002).*

2. ábra
A magyarországi hústermelés és külkereskedelem, valamint a nyitottsági mutatók alakulása

Forrás: a FAO adatai alapján

húsféle termelésnövekedésének köszönhető (*Kapronczai, 2012*).

Az *európai uniós* csatlakozáshoz kötődő változások folytán a külkereskedelem – úgy az export, mint az import – töretlen növekedést mutat az elmúlt években, köszönhetően a szabad termékáramlásnak, a közösségen belüli beszerzésből és értékesítésből származó előnyöknek. A hústermelés stagnáló/mérsékelten csökkenő tendenciájával ellentétesen a kivitel volumene jelentős bővülést jelez, tehát a jelenségek – a korábbiakban tapasztaltakkal ellentétben – elszakadtak, függetlenedtek egymástól, a két idősor adatai közti korrelációs együttható is ezt bizonyítja ($r_{2006–2010} = –0,89$).

A külkereskedelem termeléshez viszonyított rátája mindezek következményeképp 50% fölé emelkedett a *Food and Agriculture Organization (FAO)* tonnában közzétett adatai alapján. A külkereskedelem szerepe a húsiparban tehát a rendszerváltás előtt is meghatározó volt, napjainkban azonban még markánsabb szerepet tölt be, főképp a 2000-es évek közepétől. Az eredményeket tekintve a következő kérdések merülhetnek fel: minek is köszönhető a külkereskedelem e jelentős bővülése, vajon a húsexport és -import párhuzamos felfutása mögött a behozatal és a kivitel kiegészítő/komplementer jellege húzódik meg – azaz a szerkezetük eltér egymástól; vagy versenyző/kompetitív jelleg érvényesül – tehát a szerkezet hasonlósága bizonyítható? Utóbbi esetben mi indukálja a húsexport és -import szimultán növekedését. A következőkben ezekre a kérdésekre kívánok válaszolni empirikus elemzés segítségével.

A HÚSTERMÉKEK KÜLKERESKEDELMÉNEK JELLEMZŐI

A hústermékek külkereskedelmének exportértéke 2000 óta jelez egyértelmű

növekedést, melyet a 2008-as gazdasági válság vetett vissza átmenetileg jelentősebb mértékben (3. ábra). E számottevő exportnövekedés hatására – az importbővülés ellenére – a külkereskedelmi mérleg 2006-os 498 millió dolláros mélypontjáról 2011-re 865 millió dollárra emelkedett.

A húsfélék az agrár-külkereskedelem második legfontosabb árucsoportja a gabonafélék után, részesedése az agrárkivitelben 14%-os, míg a behozatalban 10%-os (*Kapronczai, 2012*).

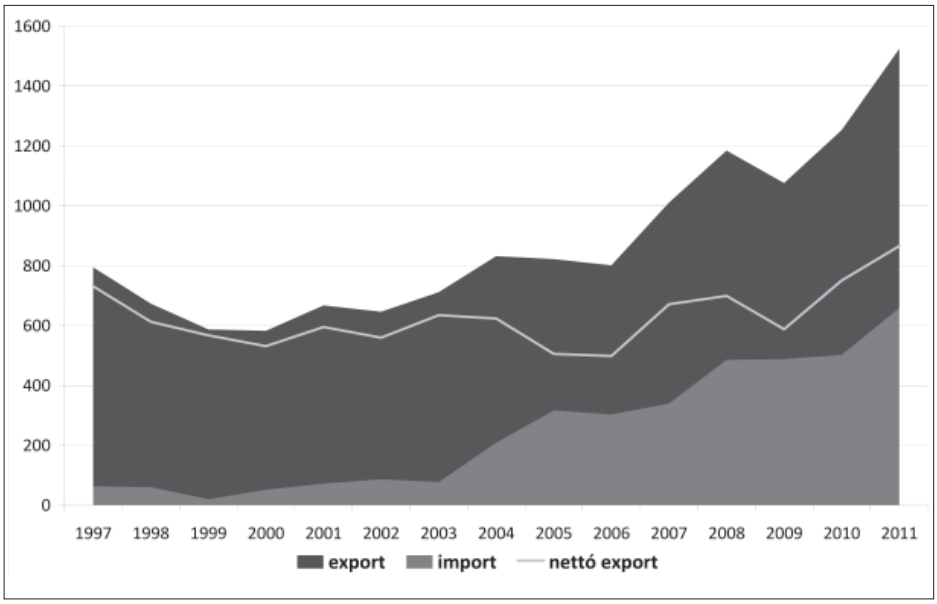
Az egyes húsfélék[5] tekintetében az export-, illetve importarányok viszonylag állandó képet mutatnak. Az importot illetően az uniós csatlakozás hozott némi átrendeződést, de azóta a behozatal szerkezete az egyes húsféléket tekintve stabil. A kivitel felét a baromfihús teszi ki, a sertéshús 30-35%-kal, míg a marhahús 4% körüli aránnyal bír.

A húskivitel jelentős emelkedését a baromfihúsexport eredményezte, melynek volumene 2010-ről 2011-re 14%-kal, az ára pedig 8%-kal nőtt átlagosan. Mindeközben a sertéshús 4%-os volumencsökkenést és 6%-os áremelkedést jelzett, mely összességében kismértékben ugyan, de növelte az exportértéket (*Kapronczai, 2012*).

A behozatal szempontjából a sertéshús meghatározó (55-60% körüli), míg a baromfi 15-20%-ban, a marhahús 10% körül részesedik. A sertéshús importvolumene 15%-kal, a baromfié 20%-kal emelkedett 2011-ben az előző évhez képest (*Kapronczai, 2012*). A nettó export többletéhez a baromfihús 640 millió dollárral, a sertéshús 162 millió dollárral járul hozzá.

A hasonlósági index (*Similarity Index* – SI) alapján megállapítható, hogy az elmúlt 5 évben Magyarországon a hústermékek

3. ábra
A magyarországi húsbehozatal és -kivitel alakulása az elmúlt 15 évben, millió dollár

Forrás: az ENSZ COMTRADE adatai alapján

[5] A termékek egyes húsfélékhez sorolását lásd a Függelékben.

kivitele és behozatala csekély átrendeződést jelez. A változások eredményeként a kivitel és behozatal szerkezete közeledik egymáshoz ($SI_{1997–99}$ = 0,29; $SI_{2005–07}$ = 0,55; SI_{2011} = 0,58).

Magyarország húskivitelében a legmagasabb exportrészesedéssel rendelkező első három termék az elmúlt 15 évet tekintve azonos, fontossági sorrendjükben van némi eltérés (3. táblázat). Korábban a Kolbász és hasonló termék (160100) állt a lista 4. helyén, mely 2011-ben már csak a 7. az 5,6%-os részesedésével.

A termékcsoport kivitele az elmúlt években jelentős növekedést jelzett, 2011-ben a 2005–07-es időszak átlagos exportértékéhez képest 73,6%-kal, azaz 646 millió dollárral emelkedett (86,7%-ban a mennyiségek növekedésének eredményeként). A bővüléshez legnagyobb mértékben hozzájáruló négy termék az első négy arányában is legfontosabb, melyek együtt a többlet közel felét biztosítják.

A hazai behozatalban a sertéshús dominál, ennek megfelelően az első két legmagasabb importrészesedéssel rendelkező termék stabilan a friss/hűtött és a fagyasztott darabolt sertéshús (4. táblázat). Importoldalon bár korábban jelentős volt a termékstruktúra átrendeződése, az elmúlt öt évet tekintve már stabilnak mondható a behozatal.

Importoldalon is igaz a megállapítás, miszerint az importérték elmúlt ötéves növekménye (105,9%-kal, azaz 338,82 millió dollárral nőtt a behozatal 75,2%-ban a volumenbővülésnek köszönhetően) szempontjából meghatározó termékek a behozatali arányt illetően legfontosabb termékek, melyek rendre 74,95; 53,60; 34,74 és 41,99 millió dollárral növelték importértéküket.

Összevetve a 3. és 4. táblázatban szereplő termékeket megállapítható, hogy a behozatal és kivitel szempontjából legmeghatározóbb termékek köre részben azonos és a sertéstermékekhez kapcsolódó. E megállapítás kapcsán a dolgozat a következőkben az ágazaton belüli kereskedelem jelenségét vizsgálja a hústermékek körében.

A HÚSTERMÉKEK ÁGAZATON BELÜLI KERESKEDELMÉNEK JELLEMZŐI

Az uniós csatlakozáshoz kapcsolódóan az ezredforduló körül a hústermékek importja bővülni kezdett. Ennek hatására a termékcsoport körében jellemzővé vált az ágazaton belüli kereskedelem és az elmúlt öt évben szintje tovább erősödött, amint azt a GL-mutató értékei is jelzik (5. táblázat).

3. táblázat

Az első négy legmagasabb exportrészesedéssel bíró termék aránya a vizsgált termékkörben és exportnövekményük 2005–07-hez képest

Termékmegnevezés, kód	Exportrészesedés, %			Változás, millió dollár
	1997–99	2005–07	2011	
Baromfi frissen vagy hűtve darabok és vágási melléktermékek, belsőségek (máj kivételével) (020739)	7,3	15,7	17,1	122,06
Sertéshús fagyasztva tarja, karaj, oldalas, dagadó (020329)	12,9	17,4	15,0	76,21
Kacsa, liba, gyöngytyúk fagyasztva darabok és vágási melléktermékek, belsőségek (máj kivételével) (020743)	12,9	8,9	9,0	59,13
Sertéshús friss, hűtött tarja, karaj, oldalas, dagadó (020319)	2,9	4,5	6,0	51,66
Együtt CR (4)	46,0	48,8	47,1	309,06

Forrás: saját számítás az ENSZ COMTRADE adatai alapján

4. táblázat

Az első négy legmagasabb importrészesedéssel bíró termék aránya a vizsgált termékkörben, %

Termékmegnevezés, kód	1997–99	Termékmegnevezés, kód	2005–07	2011
Sertéshús fagyasztva tarja, karaj, oldalas, dagadó (020329)	40,3	Sertéshús fagyasztva tarja, karaj, oldalas, dagadó (020329)	15,1	18,7
Sertéshús friss/hűtött tarja, karaj, oldalas, dagadó (020319)	19,5	Sertéshús friss, hűtött tarja, karaj, oldalas, dagadó (020319)	18,6	17,2
Szarvasmarha fagyasztva darabolt, csont nélkül (020230)	10,6	Kolbász és hasonló termék (160100)	9,6	9,9
Sertés fagyasztva darabok és vágási melléktermékek, belsőség (máj kivételével) (020649)	6,3	Sertés friss/hűtött egész és fél (020311)	7,2	9,9
CR (4)	76,7	CR (4)	50,6	55,7

Forrás: saját számítás az ENSZ COMTRADE adatai alapján

5. táblázat

A Grubel-Lloyd-féle ágazaton belüli kereskedelem indexe

Időszak	1997–99	2005–07	2011
GL	0,11	0,43	0,51

Forrás: saját számítás az ENSZ COMTRADE adatai alapján

Az 1990-es évek végén a termékcsoport 61 terméke közül 52 vett részt a külkereskedelemben, melyek közül még csak 11-et jellemzett ágazaton belüli kereskedelem (a külkereskedelem 23,2%-a). A termékek közül 18-nál kizárólag export vagy import valósult meg, további 23 terméknél pedig az export és az import átfedésének mértéke 10% alatt maradt.

Míg a 2005–07-es időszakban is – pedig átlagolt értékekről van szó – 6 olyan termék volt, melynél egy irányban történt csak termékáramlás, addig a legfrissebb, 2011-es adatok alapján a termékcsoport külkereskedelemben részt vevő 54 terméke közül már csak egy olyan termék van, melyet exportáltak, de nem importáltak. Azaz a termékek szempontjából egyre fontosabb a nemzetközi versenyben való megmérettetés. Egyelőre 17 terméket illetően az export és import átfedésének mértéke 10% alatti. E termékek meghatározó része főként exportált (arányuk a kivitelben 23,2%), jórészt baromfitermék, melyek között van a legnagyobb exportaránnyal bíró 020739-es kódú baromfitermék[6] – mely versenyképességét bizonyítja.

2011-ben 83,5%-os a *Fontagné és Freudenberg* által definiált kétirányú külkereskedelem aránya, melyből 10,4% a horizontális, 54,0% a kedvező cserearányú vertikális (ebből 18,5% a sertéshús, 20,7% a baromfihús és 13,6% a feldolgozott termékek aránya) és 10,4% a kedvezőtlen cserearányú vertikális külkereskedelem részesedése.

A korábbi vizsgálatok eredményeivel összevetve a következő megállapítások tehetők:

– stabilan viszonylag sok a külkereskedelmi egyenleg szempontjából indifferens termék;

– a kétirányú külkereskedelemben vannak kiugró teljesítményt nyújtó termékek – melyek zömében a kivitel szempontjából meghatározó termékek;

– a termékek többsége továbbra is a versenyképességet kétféle szempontból (érték és ár) is biztosító első negyedben található, ahol pozitív külkereskedelmi egyenleg és kedvező cserearány jellemző (lásd a 6. táblázatot).

[6] Baromfidarabok és vágási melléktermékek, belsőségek (máj kivételével) frissen vagy hűtve.

6. táblázat
A világpiaccal kapcsolatos ágazaton belüli kereskedelemben részt vevő termékek versenyképességi pozíciója[7]

Megnevezés	2005–07		2011	
	termék	exportarány (%)	termék	exportarány (%)
pozitív egyenleg – előnyös cserearány	18	75,9	20	70,8
pozitív egyenleg – kedvezőtlen cserearány	9	11,0	13	16,8
negatív egyenleg – előnyös cserearány	12	7,7	14	10,0
negatív egyenleg – kedvezőtlen cserearány	10	2,6	6	2,3

Forrás: saját számítás az ENSZ COMTRADE adatai alapján

Megállapítható tehát, hogy a termékcsoport összességében sikeresnek mondható a nemzetközi versenyben. A legfontosabb exporttermékek pozícióját vizsgálva kiemelendő (lásd a 4. ábrát), hogy

– a baromfitermékek jelentős nettó exportnövekedést értek el a kivitel bővülésének köszönhetően (lásd korábban a 3. táblázat eredményeit);

– igen látványos nettó exportnövekedés mellett a 020739-es kódszámú baromfitermék cserearánya némileg romlott[8], de még mindig kedvező; a 020743-as kódszámú baromfihús pedig mind az ár, mind az érték szempontjából statikus, és dinamikus megközelítésben egyaránt nagyon előnyös pozícióban van;

– a sertéstermékek – melyeknek erős nemzetközi versenyben kell megmérettetniük, hiszen importoldalon is magas részesedéssel bírnak – tartották nettó exportértéküket, mindeközben a cserearány szempontjából helyzetük némileg romlott, az export- és importár egymáshoz közeledése figyelhető meg;[9] ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy e termékeknél egyre inkább horizontális kereskedelem, azaz azonos/hasonló minőségű termékek cseréje valósul meg a külkereskedelemben, mely megteremti a lehetőségét annak, hogy az importot – a hazai termelési alapok megteremtésével és a termelés versenyképességének javítása mellett – kiváltsák a magyarországi termékekkel.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az empirikus eredmények alapján körvonalazható a kiemelkedően jó külkereskedelmi pozíciónak örvendő termékek köre, mely a 2000-es évek közepe óta nem változott számottevően. Az akkor – mind az ár, mind az érték szempontjából – versenyképesnek talált *kacsa, liba, gyöngytyúk fagyasztva nem darabolt (020723)* bár 88,53 millió dollárra növelte nettó exportját, cserearánya azonban romlott. Ehhez képest a *sertés friss/hűtött comb, lapocka és részei csonttal (020312)* 8,58 millió dollárról emelte külkereskedelmi egyenlegét 54,42 millió dollárra – a volumenbővülésnek köszönhetően.

A kiugró pozíciójú termékek szerepe abban az esetben maradhat stabil a hústermékek külkereskedelmében, amennyiben az export mennyiségi és árváltozása kedvezőbb, mint az importé. A 7. táblázat eredményei alapján

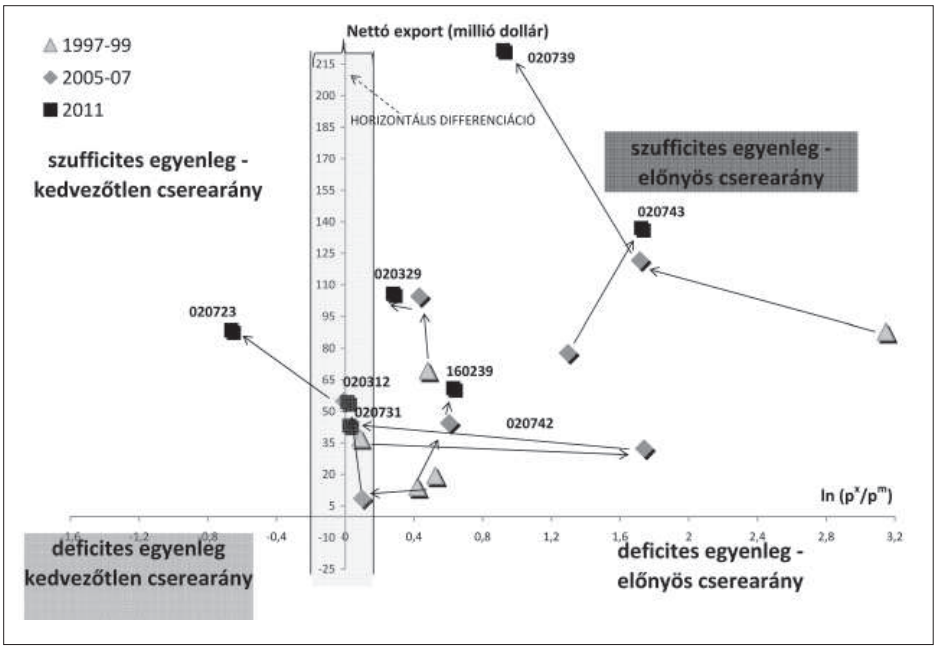
[7] A 2005–07-es időszakra nézve 2,8%-os, a 2011-es évre pedig már csak 0,1%-os azon termékek exportaránya, melyeket exportál, de nem importál Magyarország.

[8] Mivel e termékkör viszonylag komplex (az ár szempontjából rendkívül eltérő termékeket kezel egy kódszám alatt), ezért lehetséges, hogy a cserearányromlás a termékkörön belüli összetétel változásának köszönhető. Egy részletesebb – nyolc számjegyű pozíciót jelző – Magyar kombinált nómenklatúra (MKN) szerinti vizsgálattal kimutatható a cserearányromlás tényleges oka.

[9] Ebben az esetben összetétel-változással kevésbé magyarázható a jelenség, mert ár szempontjából kevésbé heterogén a termékkör, mint jeleztem azt korábban például a 020739-es kódszámú baromfitermékkel kapcsolatban.

4. ábra

A külkereskedelemben kiugróan jó teljesítményt nyújtó termékek versenyképességi pozíciója és annak változása[10]

Forrás: saját ábra az ENSZ COMTRADE adatai alapján

elmondható, hogy összességében a 020312 és 020743 kódszámú termékek helyzete a legjobb, a 020723 és a 020739 kódszámú termékek esetében pedig az importét jelentősen meghaladó exportvolumen-bővülés képes fenntartani a pozíciót.

Azoknál a termékeknél, melyekre közel azonos export/importár jellemző (például *Szarvasmarhafélék húsa frissen, hűtve, fagyasztva darabolt csont nélkül (020130, 020230), Sertéshús frissen, hűtve comb, lapocka és részei csonttal, tarja, karaj, oldalas, dagadó (020312, 020319)*), célszerű lenne a hazai húsipar általános versenyképességi problémáinak megoldásával párhuzamosan hazai termékekkel kiváltani a behozatalt. Ezzel a 2011-es adatok alapján közel 200 millió dollárral növekedhetne a magyarországi termelés, ennek közel kétharmada a sertéshús irányában.

[10] A cserearányértékek logaritmusát ábrázoltam az áttekinthetőség és a szimmetrikusság érdekében. A termékkód a 2011-es adat mellett feltüntetve (a 020723 és 020743 kódszámú termék a bázisidőszakban kizárólag exportált).

7. táblázat

Kiugróan jó teljesítményt nyújtó termékek[11] jellemzői 2011-ben

Termékek	Nettó export (millió dollár)	Cserearány (%)	$\frac{I_p^x}{I_p^m}$	$\frac{I_q^x}{I_q^m}$
Kacsa, liba, gyöngytyúk fagyasztva darabok és vágási melléktermékek, belsőségek (máj kivételével) (020743)	137,00	560,2	153,2	276,8
Baromfi frissen/hűtve darabok és vágási melléktermékek, belsőségek (máj kivételével) (020739)	221,67	250,8	45,1	177,1
Sertéshús fagyasztva tarja, karaj, oldalas, dagadó (020329)	105,80	132,1	85,8	68,5
Gyöngytyúkból, kacsából, libából készült termékek (160239)	61,03	187,6	102,5	40,0
Sertés friss/hűtött comb, lapocka és részei csonttal (020312)	54,42	101,3	91,9	539,3
Kacsa, liba frissen/hűtve hízott máj (020731)	43,20	102,4	18,0	44,8
Kacsa, liba, gyöngytyúk fagyasztva nem darabolt (020723)	88,53	51,5	51,9	496,5

Forrás: saját számítás az ENSZ COMTRADE adatai alapján

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) A Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) FAOSTAT adatbázisa: faostat.fao.org – (2) Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) adatbázisa: comtrade.un.org – (3) Bojnec, S. – Majkovič, D. – Turk, J. (2005): Trade Types in Slovenian Primary and Processed Agricultural Trade. XI.th European Association of Agricultural Economists (EAAE) Congress, 'The Future of Rural Europe in the Global Agri-Food System', Copenhagen, Denmark, August 24-27, 2005 http://ageconsearch.umn.edu/ bitstream/24477/1/cp05bo05.pdf – (4) Fontagné, L. – Freudenberg, M. (1997): Intra-Industry Trade: Methodological Issues Reconsidered. CEPII. Working document. No. 1997-01. – (5) Gehlhar, M. – Pick, D. (2002): Food trade balances and unit values: What can they reveal about price competition? Agribusiness. 18 (1) 61-79. pp. – (6) Hunyadi L. – Vita L. (2002): Statisztika közgazdászoknak. Központi Statisztikai Hivatal – (7) Jámbor A. (2010): Intra-industry trade of Hungarian agricultural products and the EU-accession. Studies in Agricultural Economics, No 111. 95-114. pp. – (8) Juhász A. – Wagner H. (2012): Magyarország élelmiszer-gazdasági export-versenyképességének elemzése. Gazdálkodás, 56. évf. 6. sz. 530-541. pp. – (9) Kapronczai I. (szerk.) (2012): A magyar élelmiszergazdaság 2011. évi helyzete. Gazdálkodás, 56. évf. 4. sz. – (10) NAV (2013): Az általános szabályok szerint adózó áfaalanyoknak a közösségen belüli termékbeszerzéseik, szolgáltatás-igénybevételük, termékértékesítéseik, szolgáltatásnyújtásaik után teljesítendő áfakötelezettségének legfontosabb szabályai. Információs füzetek 29. http://www.nav.gov.hu/magyar_oldalak/nav/inf_fuz – (11) Poór J. (2010): Érték- és áralapú módszerek a külkereskedelmi versenyképesség mérésében a magyar hústermékek példáján. PhD-értekezés. Pannon Egyetem, Keszthely – (12) Popp J. – Potori N. – Udovecz G. – Csikai M. (szerk.) (2008): A versenyesélyek javításának lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban. Magyar Agrárkamara, Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (13) Szabó F. (2008): Állattenyésztésünk és az EU tagság. In: Szűcs I. (szerk.): Az EU-tagság hatása a magyar agrárgazdaságra /MAE-szemmel/. Magyar Agrártudományi Egyesület, Budapest – (14) Tambunan, T. (2005): 'Is ASEAN Still Relevant in the Era of the ASEAN-China FTA?' paper presented at the Asia-Pacific Economic Association

[11] A termékek pozíciójának alakulását a nettó export és a cserearány szempontjából lásd a 4. ábrán.

(APEA), Seattle, Washington, 29-30 July. http://www.apeaweb.org/confer/sea06/papers/tambunan.pdf – (15) Vásáry M. (2008): Az EU csatlakozás hatása a magyar agrárgazdaságra. In: Szűcs I. (szerk.): Az EU-tagság hatása a magyar agrárgazdaságra /MAE-szemmel/. Magyar Agrártudományi Egyesület, Budapest

FÜGGELÉK

A termékek egyes húsfélékhez sorolása

Marhahús	Sertéshús	Juh- és kecskehús	Baromfihús	Egyéb
0201 (3)	*0203 (6)*	*0204 (9)*	*0207 (10)*	0205 00
0202 (3)	0206 30	0206 80		0206 90
0206 10	0206 41			*0208 (3)*
0206 21	0206 49			0209 00
0206 22	0210 11			0210 90
0206 29	0210 12			0307 60
0210 20	0210 19			
1602 50	1602 41		1602 31	1601 00
	1602 42		1602 39	1602 20
	160249			1602 90
				1603 00